

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора
Заболотної Оксани Адольфівни
на дисертацію Турчик Ірини Хосенівни
**«ШКІЛЬНИЙ СПОРТ У ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ФОРМУВАННЯ
ЦІННОСТЕЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ США (XX – початок XXI ст.)»**
представлену на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність обраної теми. Беззаперечно, що для сучасних реалій важливо готувати нову генерацію українських громадян з розвиненою системою цінностей різного рівня, які дадуть їм змогу відповідати на виклики інформаційного суспільства. Проте здійснений І. Турчик аналіз організації шкільного спорту у теорії і практиці формування цінностей учнівської молоді США свідчить, що попри очевидне зацікавлення багатьох учених проблемами формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді засобами фізичної культури і спорту, ступінь системного опрацювання такого комплексного феномену, як шкільний спорт, з погляду аксіологічного потенціалу у вітчизняних дослідженнях є недостатнім, фрагментарним. Незважаючи на багатовекторність досліджуваної проблеми формування цінностей учнівської молоді засобами шкільного спорту в США, низку компаративістичних наукових студій з вивчення цієї проблеми, в європейських країнах й Україні досі немає ґрунтовних досліджень у цьому напрямі, а відтак дисертаційне дослідження Ірини Турчик є вчасним і актуальним.

Важливість його підтверджує й те, що воно входить до плану науково-дослідницької роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка як складова комплексної наукової проблеми «Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія та практика» (номер державної реєстрації 0113U001233).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Високий ступінь обґрунтованості й достовірності результатів дослідження І. Х. Турчик підтверджується: методологічною й теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій дослідження; системним аналізом теоретичного матеріалу; виявленням причинно-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваної системи; широтою й різноманітністю теоретичної бази.

У дисертаційному дослідженні автор поставила собі за мету здійснити комплексний науковий аналіз теорії та практики формування цінностей учнівської молоді засобами шкільного спорту в США впродовж XX і на початку XXI ст., виокремити кращі ідеї й обґрунтувати перспективні напрями їх використання в сучасних умовах реформування системи загальної середньої освіти..

Найбільш істотні наукові результати пов'язані зі з'ясуванням феноменологічної сутності шкільного спорту в США як складної історико-педагогічної, теоретико-методологічної та науково-методичної проблеми. Систему шкільного спорту в США розглянуто в контексті суспільно-політичних, соціально-економічних і культурно-освітніх детермінант та визначена як багатовимірний теоретичний конструкт педагогічної теорії і практики формування цінностей учнівської молоді.

Нові факти, одержані пошукачкою. У результаті комплексного аналізу дисертанткою *вперше* здійснено цілісний системний ретроспективний аналіз теорії та практики формування цінностей учнівської молоді засобами шкільного спорту в США впродовж XX і на початку XXI ст., виокремлено позитивні ідеї й обґрунтовано перспективні напрями їх використання у сучасних умовах реформування системи загальної середньої освіти; *уточнено* зміст стрижневих понять «фізичне виховання», «фізкультурна освіта», «спорт», «шкільний спорт», «внутрішньошкільний (інтрамуральний) спорт», «міжшкільний спорт», «позашкільні спортивні програми», «цінності» у річищі вітчизняних і зарубіжних досліджень та запропоновано їх авторську

інтерпретацію; *схарактеризовано* історико-теоретичні детермінанти й визначено етапи становлення, розвитку і трансформації системи фізкультурної освіти та шкільного спорту в США; *розроблено* модель системи функціонування шкільного спорту в США та *з'ясовано* особливості внутрішньошкільного (забезпечення участі для всіх учнів, відсутність гендерної розмежованості та змагальності, спортивно-рекреаційний характер, велика кількість представлених видів спорту) і міжшкільного (забезпечення участі для підготовлених учнів, інтенсивність, престижність, статусність, можливості спортивної професіоналізації та спрощеного вступу до закладів вищої освіти) спорту, а також спортивних позашкільних програм (забезпечення участі для усіх, хто бажає, привабливість, можливості для вдосконалення спортивних умінь, набуття життєвих навичок, профілактика асоціальної поведінки); *висвітлено* організаційно-методичні засади формування цінностей учнівської молоді США засобами шкільного спорту; розкрито шляхи (моделі, програми, ініціативи) формування в американських учнів системи цінностей засобами шкільного спорту; *проведено* крос-культурне порівняння уявлень дорослих і підлітків із України та США щодо шкільного спорту та його впливу на формування цінностей учнівської молоді; *уведено* до наукового обігу нові дані, ідеї, джерела, нормативні документи, які регулюють організаційно-методичні засади функціонування шкільного спорту, а також навчально-методичні матеріали (освітні програми, курікулуми, підручники, посібники), що використовуються в освітньому процесі США; *визначено* перспективні напрями розвитку системи шкільного спорту в Україні, *розроблено* рекомендації щодо їх реалізації на державно-територіальному, організаційно-управлінському та навчально-методичному рівнях.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, а також одержаних результатів і висновків дисертації. Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування відповідного наукового інструментарію, який складається із вдало підібраних автором методів наукового пізнання, а

саме: загальнонаукових – аналізу, синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення; пошуково-бібліографічного; персоналістично-біографічного; історико-порівняльного; історико-генетичного; емпіричних – обсерваційних (спостереження, самоспостереження, рефлексії); соціологічних, зокрема, використання статистичних даних та їх інтерпретація, метод опитування (анкетування); математичної статистики. Ціннии були бесіди й листування з фахівцями США (викладачами Джорджтаунського університету, тренерами, вчителями фізкультурної освіти та батьками) – з метою уточнення практичних аспектів формування цінностей американських учнів засобами шкільного спорту. Особиста участь здобувача у тренувальному таборі Laureus, проведеного за підтримки Відділу державної спортивної дипломатії США (U.S. Department of State Sports Diplomacy Division), організованого для лідерів, тренерів і практиків сприяла у розробленні рекомендацій щодо позитивного розвитку учнівської молоді засобами спорту (sports-based youth development – SBYD).

Дисертація базується на багатій джерельній базі – 747 найменувань, з яких 584 – іноземними мовами. Підвищенню ступеня обґрунтованості отриманих результатів сприяло використання у процесі дослідження української і зарубіжної філософської, педагогічної, психологічної, соціологічної, методичної літератури з досліджуваної проблеми; нормативно-правових актів забезпечення фізичного виховання, фізкультурної освіти та шкільного спорту; дисертаційних робіт, монографій, наукових статей, матеріалів періодичних видань і наукових конференцій, які висвітлюють історико-теоретичні передумови й тенденції розвитку шкільного спорту в США, розкривають традиційні й інноваційні практики організації освітньо-тренувального процесу тощо. Увесь масив опрацьованих матеріалів систематизовано за шістьма групами джерел: *загальнотеоретичні праці* вітчизняних і зарубіжних науковців; *дослідження сучасних науковців*, що безпосередньо розкривають структуру та зміст системи загальної середньої освіти в США; *нарративні джерела*, в яких розкривалися окремі питання

становлення аксіосфери особистості; *офіційні матеріали*: нормативно-правові акти, накази, розпорядження з питань функціонування фізичної культури і шкільного спорту в закладах загальної середньої освіти США; *інтернет-ресурси*; довідково-бібліографічна література, представлена медичними, соціологічними, психологічними, педагогічними енциклопедіями, словниками, довідниками, бібліографічними покажчиками.

Структура роботи відзначається логічною продуманістю, збалансованістю складових частин і підпорядкована реалізації основних завдань дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'ятих розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. У першому розділі розкрито науково-теоретичні основи формування цінностей особистості засобами фізичної культури і спорту в світовому вимірі за допомогою (Завдання 1 і 2). Другий розділ присвячено становленню та розвитку системи фізкультурної освіти і шкільного спорту в США (XX – початок XXI ст.) (Завдання 3). У третьому розділі схарактеризовано організаційно-методичні засади формування цінностей американської молоді засобами шкільного спорту (Завдання 4). У четвертому розділі авторкою висвітлено шляхи формування в учнівської молоді США системи цінностей засобами шкільного спорту (Завдання 5). В останньому розділі на основі дослідження генези й сучасного стану організації шкільного спорту в Україні визначено інноваційний потенціал використання в національній педагогічній теорії та практиці прогресивного досвіду США (Завдання 7).

На основі проведеного аналізу, а також теоретичних знань у сфері педагогіки запропоновано висновки, обґрунтованість яких підтверджується всім змістом дослідження.

Значення результатів дослідження для науки й практики та можливі шляхи їхнього використання. Значення одержаних результатів полягає в тому, що за результатами проведеного дослідження імплементовано досвід США під час створення структури та добору змістових ліній освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» для Державного стандарту

початкової загальної освіти (№ 75/5 від 05.02.2010 р.) та Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (№ 491 від 27.05.2011 р.), розроблення окремих положень Державного стандарту повної загальної середньої освіти (№ 898 від 30.09.2020 р.), обґрунтування компетентнісного потенціалу фізкультурної освітньої галузі початкової освіти у рамках реформи «Нова українська школа» (2016–2018 рр.). Результати дослідження також використовувалися під час укладання типових навчальних програм із фізичної культури для 5–9 класів (2007 р., 2011 р., 2017 р.) та 10–11 класів (2011 р., 2017 р.), де авторка була членом робочих груп Міністерства освіти і науки України.

Обґрунтовані й систематизовані у ході наукового пошуку основні наукові положення, емпіричні дані, висновки та рекомендації використані авторкою у закладах вищої освіти, зокрема, під час викладання теоретичних курсів і проведення семінарських занять з таких навчальних дисциплін, як «Історія фізичної культури», «Нові технології у фізичному вихованні», «Основи педагогіки здоров'я», «Теорія та методика фізичного виховання», «Державна освітня політика з питань здорового способу життя» для здобувачів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура).

За матеріалами дослідження розроблено й апробовано авторський навчально-методичний комплекс «Фізичне виховання і спорт у шкільній освіті за кордоном», який містить навчальну програму, тексти лекцій, методичні рекомендації до семінарських занять і самостійної роботи студентів (у співавторстві).

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес 9 закладів середньої і вищої освіти.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях. Основні положення дисертації Ірини Турчик достатньо повно висвітлено в 61 публікації, з-поміж яких 1 монографія, 1 стаття у виданні, що індексується науково-метричною базою Scopus, 2 статті – Web of Science, 24 статті у фахових виданнях України (з них 10 – у виданнях,

що індексуються міжнародною науково-метричною базою Index Copernicus), 7 статей у зарубіжних фахових періодичних виданнях, 5 програм з фізичної культури (рекомендованих МОНМС та МОН України), 23 публікації у збірниках наукових праць, педагогічних журналах, збірниках закордонних, міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях, навчальних посібниках.

Матеріали дослідження пройшли апробацію на 17 міжнародних конференціях, 3 з яких – за межами України (в Бразі, Дубровнику і Варшаві), і 10 всеукраїнських конференціях. Авторський внесок здобувачки у публікаціях з іншими співавторами відповідно визначено.

Оцінка змісту й оформлення дисертації та автореферату. Дисертація та автореферат написані досить грамотно й оформлені згідно з вимогами «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника». Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. У авторефераті основні положення дисертації викладені повно й докладно. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації.

Важливу роль у досягненні мети роботи відіграють змістовні додатки, укладені автором, серед яких значну цінність представляють «Порівняльний аналіз переваг, які людство отримує у результаті занять спортом, встановлених спортивними організаціями провідних країн світу» (Додаток А), «Характеристика гімнастичних систем (фізичної активності)» (Додаток Б), Анкети для дорослих і учнів, в основу яких покладено опитування "What Sport Means in America: A Study of Sports Role in Society", проведене організацією U.S. Anti-Doping Agency – USADA (США) (Додатки В і Г).

Зауваження щодо змісту дисертації. Поряд із вказаними позитивними сторонами рецензована робота містить певні моменти дискусійного характеру, а саме:

- На стор. 38 дисертації авторка зазначає: «Ключовими методологічними засадами, які розкривають логіку науково-пошукової моделі нашого компаративно-педагогічного дослідження, визначено такі наукові підходи (11 підходів) та компоненти (5 компонентів). Ці підходи і компоненти сприймалися б структурованіше, якби було представлено графічно.

- На стор. 76 згадано «Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту», що була чинною до 2016 р., проте незрозуміло, якими є результати дій, означених цією Доктриною і чи є документ, який є її правонаступником.

- У підрозділі 1.2. авторка аналізує широкий спектр міжнародних документів (включно з нормативними документами Європейської Комісії та окремих європейських країн). Ця інформація, беззаперечно, представляє науковий інтерес, проте, на нашу думку, більшу цінність становили б нормативні документи ЮНЕСКО, Світової організації здоров'я та безпосередньо США – як національного рівня, так і рівня окремих штатів.

- у підрозділі 1.4 авторка робить огляд цілей, завдань і змісту фізичного виховання та спорту в зарубіжних і вітчизняній системах загальної середньої освіти. На нашу думку, такий детальний огляд відволікає увагу від предмета дослідження, яким є теорія і практика формування цінностей учнів засобами шкільного спорту в США.

- Дещо нерівномірно розподілено публікувальну активність авторки – якщо за результатами першого розділу вийшло понад 20 статей, то за результатами другого розділу, безпосередньо пов'язаного зі США, – лише 3.

- Підрозділ «Позашкільні спортивні програми як важлива складова розвитку фізичної активності та профілактики асоціальної поведінки учнів» містить рисунок «Модель функціонування шкільного спорту в США», яка стосується не суто цього підрозділу, а розділу в цілому. Вважаємо, що винесення в окремий підрозділ інформації щодо особливостей функціонування цієї системи посилило б теоретичне значення роботи.

Незважаючи на поставлені дискусійні питання і коментарі, вважаємо, що вони не знижують загального позитивного враження від дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Турчик Ірини Хосенівни «Шкільний спорт у теорії та практиці формування цінностей учнівської молоді США (XX – початок XXI ст.)» є завершеним науковим дослідженням, виконаним автором самостійно на актуальну тему. У роботі отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності виконують важливе наукове завдання.

Дисертація відповідає положенням пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінетів Міністрів України від 24 липня 2013 року за № 567 (зі змінами), а її авторка – Турчик Ірина Хосенівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри іноземних мов
Уманського державного педагогічного
університету ім. Павла Тичини

О.А. Заболотна

Підпис офіційного опонента
Заболотної О.А. засвідчує ректор

О.І. Безлюдний

